

Stockholms universitet
Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap
Genusvetenskaplig kandidatkurs HT15

”Det är ju väldigt mycket skägg”

- om svenska kvinnliga ölbryggares yrkeserfarenheter

**Stockholms
universitet**

Författare: Malin Andersson
Handledare: Kalle Berggren
Seminariebehandlad: 2016-01-12

Abstract

This essay is a small-scale interview study which explores Swedish female beer brewers' experiences as a minority in a male-dominated workplace. It focuses on the lived experiences of the brewers. A feminist phenomenology as well as organizational theories, the idea of homosociality and the notion of cultural dominance provide the theoretical framework which is used for the analysis of the brewers' experiences of their profession. In my analysis, I conclude that there is certain gender problematic in their workplace and that gender is marked and matters in certain ways in the brewing business. I have shown how they reflect upon themselves as women in a gender-segregated workplace and how bodily substantiality and phenomenological orientations manifest themselves in a beer brewing context. My interviewees showed different strategies to succeed as women in this business and signs of resistance to a negative image of female brewers.

Innehållsförteckning

INTRODUKTION	1
Historisk bakgrund	1
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
TIDIGARE FORSKNING	4
METOD OCH MATERIAL	5
Urval och omfång	6
Utformning av intervjuguide	6
Intervjusituationen	6
Material och analysprocess	7
Situering och begränsningar	8
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	10
Feministisk fenomenologi	11
Kroppar, rum, handlingsberedskap	12
Orienteringar	12
Kulturell dominans	13
Organisationsteori och homosocialitet	13
ANALYS	14
“Man får ha lite skinn på näsan” - om att vara kvinna i en mansdominerad bransch	14
“Work smarter, not harder” - Strategier för att bebo rum som inte är orienterade efter en själv	16
Förbrödring, “snubba loss”, grabbighet - om kulturer på arbetsplatsen	19

Udda fåglar, skägg, tatueringar och kroppslighet	22
Att synas och att inte synas	23
Homosocialitet	24
Egna förklaringar till en mansdominerad ölbransch	26
Att göra motstånd och strategier för att tackla genusproblematik	28
AVSLUTANDE DISKUSSION	29
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	32
Bilder	32
Böcker och artiklar	32
Internetkällor	33
Intervjuer	34
BILAGA 1 - INTERVJUGUIDE	35

Introduktion

Öl har under en väldigt lång tid varit en viktig del av människors kosthållning och är numera en storskalig industri. Den svenska ölindustrin är en av de snabbast växande i landet och svenska folket spenderade 10 miljarder kronor på öl år 2014 (Euromonitor International, 2015). Historiskt sett har ölbrygning varit en sysselsättning där kvinnor har varit med i eller till och med dominerat produktionen i alla steg och spelat en viktig roll i bryggandet. Idag, däremot, är brygning en mansdominerad bransch med endast en liten minoritet kvinnor som brygger (i USA står manliga bryggare för över 80% av ölproduktionen (Goldammer, 2008)). Öl uppfattas ofta som en maskulint kodad dryck, av män och för män, trots att öl i Sverige idag intresserar en väldigt bred demografi. Brygning anses till viss grad vara en tung industri som kräver stor fysisk styrka. Forskningen om bryggaryrket och genus i ölvärlden är mycket begränsad. Denna studie har därför ambitionen att med hjälp av kvalitativa djupintervjuer undersöka hur några av de få svenska kvinnliga bryggarna idag reflekterar kring genusrelationer i sitt yrke.

Historisk bakgrund

För att ge en sammanfattning av hur det gick till för att ölbranschen skulle bli mansdominerad vill jag göra ett nedslag i det medeltida England med hjälp av Bennett (1996). Det var då och fram tills dess att bryggarbranschen på allvar blev industrialiserad som den kanske mest dramatiska omställningen i bryggarbranschen skedde. Självklart var omständigheterna annorlunda i Sverige och det är svårare att veta hur utvecklingen såg ut i en svensk kontext, men jag vill ändå hävda att det går att dra likheter till hur branschen utvecklats här.

I 1300-talets England var brygning en allmänt förekommande handel som inte gav så hög avkastning för försäljarna men som inte heller krävde varken avancerad utrustning eller särskilt utvecklad skicklighet. Tack vare detta var det

en lättillgänglig syssla för kvinnor och ett bättre alternativ än många andra möjliga vägar för kvinnor att tjäna pengar på. Kvinnliga bryggare, även kallade *brewsters* eller *alewives*, dominerade produktionen av öl under några hundra år i England. Men på 1600-talet hade bryggning på många ställen utvecklats till en i hög grad specialiserad handel som krävde investering och teknisk träning, tilldelats social prestige med regleringar och skråväsende, och börjat erbjuda avsevärda mängder profit. Med detta hade även handeln slutat vara dominerad av kvinnor för att istället tas över av manliga bryggare. Hur gick det till? Svaret på frågan är spretigt och komplext. Processen har varit en kombination av teknisk och ekonomisk utveckling likväl som sociala och kulturella förhållanden. Det går varken att påstå att kvinnor motades ur bryggarbranschen med våld eller att de lämnade den frivilligt (Bennett 1996, 146).

När de kommersiella möjligheterna i England ökade hade kvinnor väldigt lite kapital att investera i ny utrustning, begränsad auktoritet på arbetsmarknaden och för litet kontaktnät för att expandera sin verksamhet. När skråväsenden för ölbryggare började hävda sin yrkesstatus och komma med nya strategier, fann ofta kvinnorna sig som mindre värdefulla medlemmar till fördel för sina äkta män som ibland även exkluderade kvinnor från att vara med i skråna. En ny typ av öl som kallades "beer" började bryggas som krävde mer utrustning bland annat för kokning och användning av humle. Det här nya, humlade ölet (som höll sig fräscht längre än den tidigare alen, och därför mer på allvar kunde bli en handelsvara) tog allt större utrymme i kosthållningen. Kvinnorna hade dock i stor utsträckning ingen tillgång till den nya teknologin och lyckades inte i sin produktion svara på den växande efterfrågan på den typen av öl. Bryggning och ölförsäljning blev mer och mer reglerat och hamnade under allt noggrannare inspektion av staten, och kvinnors små ölföretag ansågs mer besvärliga och problematiska att kontrollera än de större företagen drivna av män.

Alla dessa förändringar fortlöpte, samtidigt som en ofördelaktig kulturell representation av kvinnliga ölbryggare spred sig i hela landet. Alkoholism och problem kopplade till framställningen och konsumtionen av öl var viktiga problem att ta itu med, men det var i hög grad de kvinnliga bryggarna som fick

skulden av att ha orsakat alla dessa problem, snarare än alla som bryggde öl. Groteska skildringar av fula kvinnliga bryggare som samarbetar med Satan och lurar in män i fördärvet var vanliga. Kombinationen av bristande tillit för livsmedelsproducenter, en rädsla för farorna med alkohol, och kvinnohatet slog hårt mot de kvinnliga bryggarna. En blandning av dessa omständigheter (och säkerligen flera andra som inte får plats att redovisas här) gjorde att männen fick fördelarna i branschen. Under sådana omständigheter var kvinnor alltså tvungna att hitta andra sätt att försörja sig på, och försvann därmed från ölnäringen (Bennett 1996, 145-146).

Det här uppsatsämnet är viktigt och intressant för att det är en kunskapslucka. Det finns ingen genusforskning om ölbrygging i en svensk kontext (och knappt överhuvudtaget i världen). Jag tror att det är ett fruktbart och nyttigt område att utforska, både ur en genusvetenskaplig kontext eftersom ölbrygging är något som på flera sätt är präglad av genusrelaterade förhållanden, men också för ölbryggarna själva. Min uppfattning är att en uppsats om genus i bryggarvärlden är uppskattad av informanterna lika väl som bryggarvärlden i stort, där intresset för genusfrågor ofta verkar finnas hos många oavsett kön. Det är en viktig fråga att lyfta för de som håller på med öl på alla nivåer, både professionellt och som hobby.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka fem svenska kvinnliga ölbryggares erfarenheter av att arbeta i en mansdominerad bransch och hur de upplever att genus görs i bryggarbranschen.

De frågeställningar jag arbetat utifrån är följande:

- Vad har dessa fem kvinnliga bryggare för levd erfarenhet av att (oftast) arbeta som ensam kvinna på sina arbetsplatser?
- Hur upplever de att genus görs i bryggarvärlden?

Tidigare forskning

Eftersom ölbrygging är ett mansdominerat yrke har jag överblickat forskningen inom områdena genusarbetsdelning och feministisk ekonomisk historia. Mycket av forskningen har visat och utgår ifrån premissen att arbetsmarknaden i allmänhet är segregerad med avseende på kön. Bland andra har Reskin & Hartmann (1986) redogjort för och förklarat den könsuppdelade arbetsmarknaden och visat hur anledningarna till denna segregation är sammankopplade, komplexa och djupt rotade. I en svensk kontext har Kumlin (2007) undersökt den horisontella segregeringen på den svenska arbetsmarknaden. Wahl et. al (2011) har forskat och teoretiserat om organisation och kön samt belyst de genusrelaterade processer, strukturer och kulturer som präglar arbetsmarknad och organisationer i Sverige.

Kvinnor i mansdominerade fält är något som studerats i boken *Revealing And Concealing Gender. Issues of Visibility in Organizations* av Lewis & Simpson (red) (2010). Där undersöks genus i organisationer och kvinnors strategier för att klara sig som kvinnor på arbetsplatsen. Även i artikeln *The experience of women in male-dominated occupations: A constructivist grounded theory inquiry* (Martin & Barnard 2013) undersöks kvinnors överlevnadsstrategier och motståndskraft i en mansdominerad bransch (ingenjörsyrket i Sydafrika).

När det gäller genus och öl i allmänhet, inte bara specifikt brygging, har exempelvis Wenner & Jackson (red.) (2009) gjort tvärvetenskapliga undersökningar inom sport, mediastudier, genusvetenskap och alkohol för att undersöka hur dessa är sammanlänkade, och gör anspråket att kombinationen öl och sport fortfarande är ett tecken på en rudimentär men stark hegemonisk maskulinitet. Safta (2013) har skrivit om genusstereotyper i ölreklamer som sänds på rumänsk TV.

Forskningen om genus och ölbrygging är mycket begränsad, i en svensk kontext är den hittills obefintlig. Även internationellt går studierna att räkna på en hand. Den mest omfattande studien om genus och brygging är boken *Ale, Beer, and Brewsters in England* (Bennett 1996) som handlar om kvinnliga bryggare i

England under medeltiden. Där presenteras en historisk genomgång av hur ölbrygging gick från att vara ett kvinnodominerat yrke till att hamna i manliga händer (se *Historisk bakgrund*, s. 1).

Mendelson & Crawford (1998, 334-335) nämner också kortfattat dessa kvinnliga bryggare, om än inte i samma noggranna detalj och djup som Bennett. De menar att uppgiften att bedriva ett *alehouse* eller *inn* var sammankopplat med andra hushållsliga uppgifter och även prostitution.

Om kvinnliga bryggare i modern tid finns en studie (Helmfrid 2010) gjord i Burkina Faso, om hur deras brygging blir ett sätt att tjäna pengar genom att brygga åt en manlig klientel. Där ligger dock fokus på hur genus interagerar med andra sociala strukturer och hur kvinnorna i Burkina Faso genom bryggingen har hittat sätt att agera strategiskt för att skapa möjligheter och vinna makt utifrån sin position. Det centrala för studien är alltså social manövrering och egenmakt, snarare än ölbryggningsbranschen i sig.

En artikel från USA handlar om kvinnor som innehar VD-poster i bryggarvärlden (Spitz 2010). Den teoretiserar dock endast mycket begränsat hur det kommer sig att bryggar-USA har en högre andel kvinnliga VDs än på arbetsmarknaden i stort och gör ingen direkt genusanalys. Artikeln gör en koppling till medeltidens brewsters och alewives och tar upp det faktum att brygging en gång har varit kvinnodominerat som en tänkbar anledning till varför andelen kvinnliga VDs är högre i bryggarbranschen än i de 500 största företagen i USA, men gör ingen djupare analys.

Metod och material

Metoden jag har arbetat med är semistrukturerade kvalitativa djupintervjuer. Min motivering till att arbeta med denna metod är att jag är intresserad av levda erfarenheter, snarare än diskurser eller kvantitativa data. Att jag är intresserad av levda erfarenheter kan i sin tur härledas till mina egna erfarenheter av bryggarvärlden och de har säkerligen influerat min inriktning och syftet till

studien lika väl som vilka frågor jag har valt att ställa under intervjuerna. Som generell vägledning har jag vänt mig till Tjoras kapitel om intervjuer (2012, 81-125).

Urval och omfång

Jag har intervjuat fem bryggare från tre olika svenska städer. Jag hittade dem med hjälp av att kontakta andra bryggare och ta reda på ifall de kände någon kvinnlig bryggare. Jag har fått hjälp av flera andra i branschen att söka upp dessa. Omfånget är relativt litet men passar ramen för studiens storlek. Jag har haft mail- eller telefonkontakt med alla på förhand och förklarat från början vad syftet med studien är, gett info om anonymitet och bett dem välja en plats för intervjun.

Utformning av intervjuguide

Eftersom jag haft semistrukturerade intervjuer har min intervjuguide varit väldigt blygsamt utformad med endast några få frågor som var förberedda från början. Trots detta visste jag ungefär vad jag ville ha svar på och detta tillät mig att vara mer spontan och intuitiv under själva intervjun. Mina egna erfarenheter som bryggare stod för mycket av inspirationen till vilka frågor jag ville ställa och tillät mig därför att vara mer spontan under själva intervjutillfället. Jag har ändå beslutat mig för att ta med ett antal frågor (se Bilaga 1 - Intervjuguide, s. 35) som jag ställde till samtliga, oavsett vilken riktning resten av intervjun har tagit.

Intervjusituationen

Att hålla intervjuerna semistrukturerade har varit viktigt för att låta informanterna styra samtalet så långt som möjligt och låta dem få mycket utrymme under intervjuerna. Jag har inlett intervjuerna med att kort berätta om

mig själv och min egen bakgrund inom ölvärlden, samt informerat om sekretess och samtycke. Därefter har jag endast haft några specifika frågor förberedda som jag vetat att jag velat ha svar på, resten har jag låtit informanterna själva styra över. Under intervjuerna har jag haft en dator vid sidan av, mest för att hålla koll på tiden, sköta inspelningen och snegla på frågorna. I övrigt har jag försökt hålla så mycket ögonkontakt och interaktion som möjligt. Intervjuerna spelades in i sin helhet. Jag anser på liknande sätt som Tjora (2012, 93) miljön för intervjun vara viktig. Därför lät jag informanterna själva välja en plats där de kände sig bekväma, vilket i tre av fem fall var hemma hos informanterna själva. De andra två skedde på kafé.

Alla informanters namn är fingerade och deras identiteter så anonyma som möjligt. Detta är främst av etiska anledningar, för att motverka risken att informationen används på ett oönskat sätt i framtiden. Dessutom har det ofta förekommit känsliga samtalsämnen som handlar om personliga upplevelser. En ytterligare poäng med att hålla identiteterna anonyma är att jag är intresserad av deras privata erfarenheter och reflektioner, jag ville inte att de skulle tala i egenskap av representant för ett bryggeri eller som offentliga personer. Jag upplevde att vi tack vare anonymiteten kunde känna större trygghet och komma in på djupare ämnen och privata tankar än om de hade talat i egenskap av anställda på sina arbetsplatser. Eftersom antalet kvinnliga bryggare i Sverige är begränsat så inser jag att det är lite extra känsligt med anonymitetsfrågan. Därför har jag vid vissa tillfällen återgett exempel som mer generella, snarare än berättat specifika detaljer som kan kopplas till individer.

Material och analysprocess

Mitt material har bestått av de transkriberade intervjuerna. Jag transkriberade med hjälp av ett mjukvaruprogram som heter InqScribe där jag fogat in tidsmarkeringar och även haft med mina egna frågor och eventuell intervention i samtalet. Jag har transkriberat intervjuerna i sin helhet, men för att göra materialet mer läsbart och lätthanterligt har jag strukit utfyllnadsord som "eeh"

och dylikt. En av informanterna talade ingen svenska så intervjun skedde på hennes modersmål. Jag har inte översatt hela transkriptionen till svenska utan endast översatt de citat jag tagit med i uppsatsen. Av anonymitetsskäl har jag inte i citaten angett att det är översatt, helt enkelt för att jag inte vill att hon ska känna sig extra utpekad.

För analysen har jag först lyssnat på inspelningarna och läst transkriptionen noggrant, först i sin helhet, för att utifrån mitt teoretiska ramverk hitta olika återkommande teman i vad mina informanter har berättat. Materialet har varit väldigt spretigt, med många olika ämnen och teman som tagits upp. Så när jag har hittat olika teman eller röda trådar i materialet har jag antecknat detta, för att senare gå tillbaka och göra en ny läsning. Sedan har jag benat ut det specifika temat ett i taget och gjort en tolkning genom att väva in det i mina teoretiska utgångspunkter. Analysen är därför uppdelad i olika avsnitt utifrån de teman som hittades.

Situering och begränsningar

Mitt relativt begränsade material, alltså de fem intervjuerna, har naturligtvis gett en begränsad bild av kvinnliga bryggare och ölvärlden i stort. Det räcker inte för att dra några universella slutsatser. Vidare så finns det naturligtvis en väldigt stor potentiell variation i hur materialet hade kunnat analyserats med hjälp av andra vinklar och teoretiska utgångspunkter, vilket i sin tur kan generera nya intresseområden och frågeställningar.

Vad gäller svårigheten i att dra objektiva slutsatser av en smal studie vill jag här ställa mig bakom Donna Haraway, som menar att nyckeln till att bedriva vettig feministisk vetenskap är att vara ärlig med och medveten om att kunskapen är situerad och aldrig objektiv. Det handlar alltså om att ta *ansvar* för sin subjektivitet (Haraway 1988, 587), och om att synliggöra och tillkännage den. Jag inser till exempel att jag hade brutit mot vissa institutioners regler genom att använda pronomenet "jag" relativt ofta, men det är en medveten taktik för att vara närvarande i texten och inte anta ett från-ovan-perspektiv. Om den här

medvetna subjektiviteten och situeringen görs på rätt sätt går det att skapa ett nätverk av olika sanningar (Haraway 1988, 584), och först då går det att närma sig någon form av objektivitet (eller snarare en massa subjektiviteter, vilket ju är mer objektivt än en falsk påstådd objektivitet). Vetenskapen måste förkroppsligas, positioneras, lokaliseras, situeras och tas ansvar för. Utifrån detta synsätt vill jag ändå motivera att fastän min studie är snäv och svår att dra slutsatser ifrån, så kan den ändå fungera som en liten punkt i detta nätverk av subjektiva "sanningar". Och det anser jag vara vetenskapligt värdefullt i sig.

Min position som forskare från ett universitet är något jag reflekterat över och problematiserat under arbetets gång. Jag är medveten om att min situation påverkar informanternas förhållningssätt på olika vis. Jag utgår ifrån en konstruktivistiskt grundad hållpunkt, det vill säga att jag anser och har tagit i beaktning att datan som jag insamlat och använder mig av har samskapats mellan mig och informanterna. Därför är den också färgad av mitt eget perspektiv, mina värderingar, min position och bakgrund - kort sagt min egen situation.

Samtliga av mina informanter fick veta redan på förhand att jag själv sysslar med öl, vilket med alla skapade en igenkännande stämning. Några uttryckte även uppskattning, de berättade att de tyckte att det var roligt att prata med en annan kvinnlig bryggare, och två av dem uttryckte att de verkligen anser att forskningen behövs. Det fanns med andra ord ett visst samförstånd och jag upplevde ingen vidare maktobalans mellan mig och informanterna. Den potentiella obalans som hade kunnat tänkas uppstå på grund av min situation som "forskare" från ett universitet upplevde jag balanserades av att mina informanter alla var äldre och mer erfarna än mig inom ölbranschen, min upplevelse var att vi möttes på en jämlik nivå. Däremot finns alltid risken för en alienerande effekt i att jag tar personlig information från dem och använder den i ett akademiskt syfte. Men eftersom de flesta uttryckte uppskattning och intresse för studien så är det min förhoppning att det inte innebär några större problem. Jag delar med mig av min färdiga uppsats till samtliga informanter, jag hoppas

att de själva får användning för den och att jag kan ha gett tillbaka något till dem.

Teoretiska utgångspunkter

Inledningsvis har jag reflekterat en hel del över problematiken i att ha "kvinnors erfarenheter" som utgångspunkt i forskningen. Det är främst av två skäl. Det första handlar om en motvilja att anta att kategorin och identiteten "kvinna" är något självklart som en kan räkna med fungerar som en stabil grund att utgå ifrån. Kategorin "kvinna" är något otroligt mångfacetterat och komplext som har med många fler parametrar än genusrelationer att göra. Jag stämmer in i kritiken mot kategorin "kvinnor" som bland andra Mohanty (1984), Butler (1999), och Spelman (1990) har riktat (främst gällande de exkluderande och normaliserande följder som försöket att teoretisera kvinnors levda erfarenheter ofta får). I min uppsats uppfattar jag det själv som en begränsning att jag inte tar hänsyn till andra aspekter som kanske är minst lika viktiga för informanternas erfarenheter, såsom exempelvis sexualitet, klassbakgrund eller etnicitet. Jag inser att det är riskabelt att anta en blind och enkelspårig syn på kvinnor och deras erfarenheter, men å andra sidan har "kvinna" varit en relevant kategori i mitt urval eftersom samtliga mina informanter har varit kvinnor som har jobbat med män. Det finns heller inte utrymme i denna uppsats för andra sociala parametrar än genus.

Mina informanters erfarenheter av att vara kvinnliga bryggare är inte något som kommit naturligt som en essens av att de är kvinnor, men det har framkommit att det i högsta grad är en genusfråga hur beteenden och upplevelser formas i en sådan kontext som ölbrygging. Däremot förutsätter det naturligtvis inte "kvinna" som kategori, det kan ha många fler dimensioner och premisser än just deras identitet som kvinna. Men eftersom mina informanter alla har identifierat sig och identifierats av sina kollegor som feminina personer och som kvinnor, så anser jag kategorin ändå vara relevant för min analys.

Det andra problemet är ett mer epistemologiskt sådant. Hur fruktsamt är det ur ett vetenskapligt perspektiv att utgå ifrån erfarenheter överhuvudtaget? Erfarenheter är ju något som alltid uttrycks i ett diskursivt sammanhang och i min studie tolkas på ett visst sätt av mig som forskare. Som Jansson, Wendt & Åse tar upp (2008, 229) finns risken för en stabilisering av maktrelationer genom ett konstaterande av "sakernas naturliga tillstånd", snarare än att det öppnar upp för nya tolkningar, motläsningar och ett dekonstruerande av strukturer och tillstånd. Jag vill dock försvara mitt val av erfarenheter som utgångspunkt och med stöd av Jansson, Wendt & Åse (2008, 229) hävda att det genom teoretisierandet av erfarenheter är möjligt att nå en förståelse av sociala relationer. Det ska även tydliggöras att erfarenheterna självklart kan förstås och tolkas på andra sätt via alternativa teoretiska ramverk och infallsvinklar, och att min tolkning utifrån min situation naturligtvis inte är mer sann än någon annan tänkbar sådan.

Feministisk fenomenologi

Eftersom utgångspunkten för studien är levda erfarenheter och situationer har feministisk fenomenologi varit ett relevant teoretiskt ramverk för mig. Jag har vänt mig till bland andra Young och Ahmed för fruktbara teorier som grunden för analys av mitt material. Deras teorier har tillsammans verktøygen att kombinera kroppsliga upplevelser, vilka har varit centrala i mitt material, med sociala fenomen och psykologiska aspekter. Självklart skiljer sig de även åt på flera sätt. Exempelvis bygger Ahmed som teoretiker mer på Husserls fenomenologi för att grundlägga sin syn på orienteringar och vithetens fenomenologi. Young, däremot, som också tar avstamp i fenomenologin, utgår snarare ifrån koncepten sociala grupper, förtryck, och rättvisa i det verk av henne som jag har vänt mig till för denna studie.

Kroppar, rum, handlingsberedskap

Ahmed menar i *Vithetens fenomenologi* (2011, 134) att olika rum formas efter kroppars beteenden och beskriver hur vithet går i arv genom sakers placering i rummet. Placeringen och utformningen skapar en vana och ett *rumsligt arv* genom vilka vithet kan behålla sin placering. Den här vanan och arvet handlar alltså om vad kroppar gör, vilket formar rummet, och får därigenom konsekvensen att den även påverkar vad kroppar *kan* göra.

Ett viktigt tema i min analys är kroppslighet. Därför tillämpas Ahmeds teori om kroppslig handlingsberedskap och orienteringar, alltså en kroppsfenomenologisk teori. Ahmed har alltså vithet som utgångspunkt, men jag anser teorin vara applicerbar även på genusförhållanden och relevant för det material mina informanter har gett mig. När det i analysen förekommer citat som berör vithet beror det på att jag vill demonstrera Ahmeds teoretiska tankebanor för att sedan använda det för mitt eget material, trots att det i min analys handlar om maskulinitet, femininitet och andra genusrelaterade begrepp, snarare än vithet.

Orienteringar

“Vad du kommer i kontakt med formas av vad du gör: kroppar orienteras när de agerar i tid och rum. Kroppar formas genom denna kontakt med saker. Det som kommer nära formas av vad kroppar gör och påverkar i sin tur vad kroppar kan göra.” (Ahmed 2011, 129)

Med orienteringar menas den utgångspunkt vi börjar ifrån och hur vi fortsätter från den punkten, alltså den punkt ifrån vilken vi breder ut oss i världen på olika sätt. Ahmed visar hur vithet är en orientering som formar vårt sätt att röra oss i världen och hur vi är orienterade. I min studie kan även maskulinitet ses som en orientering, en utgångspunkt från vilken en agerar i sin omvärld. Jag använder och tänker på begreppet som påminnande om normer, alltså i jämförelse en sorts maskulinitetsnorm, men fördelen med begreppet orientering snarare än norm är

att det möjliggör för en mer situations-, erfarenhets-, och kroppsbaserad förståelse av genusrelationer i det fysiska rummet.

Genom att använda begreppet *blandade orienteringar* menar Ahmed att raskategorier (men även genuskategorier enligt mig) kan ses som orienteringsanordningar, det vill säga sätt för vissa kroppar att känna sig hemma i olika rum i världen. Hon beskriver hur vithet alltid har funnits runtomkring henne och är en del av hennes bakgrund, medan det samtidigt fick henne att inte känna sig hemma, som om vitheten pekade mot ett "annanstans" (Ahmed 2011, 161). Detta gav en paradoxal känsla av att känna sig både hemma men samtidigt inte vara hemmahörande.

Kulturell dominans

Young teoretiserar om förtryck i *Justice and the Politics of Difference* (2011[1990]). Jag vill dock vara lite försiktig med att använda begreppet förtryck i det här sammanhanget då mina informanter inte själva uttryckte att de känner sig förtryckta (snarare uttryckte tvärtom många av dem mest positiva åsikter om sitt yrke), men teorin är ändå relevant för det som framför allt en av mina informanter (Christine) berättade om. Enligt Young (2011[1990], 58-59) utsätts de kulturellt dominerade för ett paradoxalt förtryck som innebär att de både blir markerade med stereotypa föreställningar men samtidigt osynliggörs. Hon menar att stereotyperna ofta länkas med något kroppsligt som blir svårt att bortse ifrån. De som är dominerade på detta sätt finner sig redan definierade från utsidan, redan placerade i en grupp eller ett sammanhang som de själva inte valt och som kulturen redan förbestämt.

Organisationsteori och homosocialitet

För att närma mig hur informanterna uppfattade den sociala miljön på sina arbetsplatser har jag använt mig av Wahl et. al (2011) för teorier och begrepp om organisation och kön. De menar att ett kulturperspektiv erbjuder en möjlighet

att tolka symboler och normerande processer i en organisationskultur (Wahl et. al 2011, 105).

Homosocialitet är ett begrepp som används på flera olika sätt i olika sammanhang. Jag kommer att utgå ifrån och använda mig av Lipman-Blumens definition, alltså sökandet, njutandet av och/eller preferensen för samkönat umgänge (1976, 16). Lipman-Blumen använder sig av något föråldrade begrepp såsom "könsroller" som jag inte skulle använda, men jag anser ändå hennes definition av och teoretiserande kring homosocialitet som relevant.

Det är alltså feministiska fenomenologiska teorier samt begreppet homosocialitet från organisationsteori som jag tar med mig som teoretiskt ramverk under min analys. Några av styckena kommer tydligt att ha dessa teorier och begrepp som utgångspunkt medan andra teman kommer att vara mer fristående redovisning av mitt material.

Analys

“Man får ha lite skinn på näsan” - om att vara kvinna i en mansdominerad bransch

Inledningsvis vill jag visa hur mina informanter reflekterade över sin position som kvinna i en mansdominerad bransch. De pratade ofta om en grupptillhörighet till gruppen “kvinnor” som något de inte kan göra något åt, men de flesta gjorde också motstånd mot de upplevda svårigheterna och hindrena som det innebär för dem att vara kvinna i bryggarvärlden. Jag vill här ändå göra en kritisk uppdelning mellan att hitta strategier att tackla genusproblematik å ena sidan, och den egna genusuppfattningen på ett mer identitetsgrundat plan å den andra. För trots att samtliga av mina informanter “gillade läget” och var emot att dela upp människor i fack eller kategorier, så var sättet på vilket de reflekterade över sin egen genusidentitet och sina genusuttryck ganska otvivelaktigt, med en del bakomliggande antaganden som inte ifrågasattes. Att

de är kvinnor, exempelvis, var något som redan var bestämt och inte föremål för diskussion. Till exempel säger Bodil:

Man får ha lite skinn på näsan och hävda sig själv. Det kanske har lite med att vara tjej att göra också, jag vet inte riktigt. Jag har ju alltid varit tjej, så det är svårt att jämföra.

Det här synsättet var något som flera av dem uttryckte på olika sätt. De upplever sig alltså som en del av en grupp vilken uppfattades som redan existerande och som att den alltid har funnits. Den synen på kön verkade de flesta av mina informanter ha. I deras berättelser blev det tydligt att de tog det för givet att de tillhörde gruppen "kvinnor" som kommer med en rad associationer och förutsättningar som de inte kan göra något åt. Men med detta medlemskap i en grupp följer inte att ens förutsättningar är skrivna i sten. Tvärtom så uttryckte informanterna olika sätt på vilka de stretade emot denna grupptillhörighet för att förbättra sina villkor och "tackla situationen", som det ofta beskrevs. Carolina resonerar:

Jag tror att för att inte hamna i det läget att nån ska tycka att man gör nånting som är så svårt, eller som jag egentligen inte skulle kunna eller som är så mycket större om jag gör det än om nån annan gör det, så tror jag det förhållningssättet som jag haft är ju att det är *självklart* att jag gör det, oavsett om det är ett tekniskt jobb eller bryggeri och det är säkert en medveten strategi, jag har aldrig sagt nu ska jag göra såhär men självklart blir det ett sätt att agera i en omgivning som är skev.

Carolina beskriver här ett förhållningssätt som räddar henne från att andra ska göra skillnad på henne på grund av att hon är kvinna. Det är ett exempel på ett av sätten som informanterna förhöll sig till att tillhöra gruppen "kvinnor" men ändå göra motstånd (läs vidare under *Att göra motstånd och strategier för att tackla genusproblematik*, s. 28) .

Cathrine beskriver vid flera tillfällen hur hon är van vid grabbiga sammanhang. Hon har alltid haft fler killkompisar än tjejkompisar och blivit medbjuden på svensexa med motivationen att "hon självklart är en av grabbarna". Hon tycker det har varit väldigt skönt att de inte ser henne som tjej, utan bara som en

kompis. Hon menar också att hon på grund av detta blir förvånad när andra pratar om hur annorlunda killar och tjejer behandlas i bryggjarvärlden. Eller, säger hon, kanske det beror på att hon haft skygglappar på sig. Cathrine är alltså medveten om att hennes kvinnlighet spelar roll men hon uppskattar när hon känner sig behandlad som en jämlik. Hon uttrycker inga större problem med att tillhöra kategorin kvinnor, men ger samtidigt uttryck för en stor medvetenhet om att det kan finnas nackdelar med att ses som kvinna (till exempel att "tjej" och "kompis" står i motsats till varandra, som om tjejer inte är likvärdiga kompisar).

"Work smarter, not harder" - Strategier för att bebo rum som inte är orienterade efter en själv

Mina informanter har samtliga reflekterat över hur det är att vara i fysiskt underläge på en kroppsligt krävande arbetsplats. Ett återkommande tema hos samtliga var att de alla hade olika strategier för att komma runt detta problem - allt från avancerade tekniska lösningar till mer enkla saker som att stå på backar för att nå upp eller be sina kollegor om hjälp för att klara de tyngsta arbetsuppgifterna. Cathrine förklarar:

Jag brukar tänka mer på min lyftteknik. Min kompis sade "Work smarter, not harder". Så med de här stora säckarna, det sattes upp en hissare i taket vilket gjorde att jag kunde hissa upp säckarna. /.../ Så det var tack vare att hon inte klarade av, så satte hon in smarta lösningar, alla vinner på det. Hon är ganska kort, men då fixar hon pallar och bygger upp en del saker. /.../ Jag kan ju inte gå förbi och bära nånting utan att någon av dem kommer springande och ska hjälpa mig. För att jag är tjej. Jag har aldrig sett någon hjälpa de andra på samma sätt. Det är sjuvst att de vill hjälpa till att lyfta tunga saker, men samtidigt om jag bär på en back eller nånting så är de ba, lägg ner, jag kan bära den här hinken med tio kilo malt. Då är det lite att: Ja, jag är väldigt söt, men jag är inte gjord av socker. Så jag kan lyfta det här, det är helt okej.

Samtliga av informanterna reflekterade vid något eller flera tillfällen hur det är att vara fysiskt svagare än sina manliga kollegor. Alla upplevde att de var

svagare, men de flesta tyckte inte att det var något egentligt problem för dem i sitt yrke, eftersom de för att kompensera för sitt fysiska underläge hade hittat på andra lösningar för att komma runt detta. De har förklarat hur de känt att de varit tvungna att arbeta smartare än sina manliga kollegor. Linda uttryckte lite avundsjuka gentemot sina manliga kollegor som var starkare, och önskar att hon också kunde lyfta en 30 kg säck med malt så lätt som de kunde.

Carolina reflekterade även hon om sina fysiska begränsningar:

Men mitt stora problem är ju att jag är kort. De här bryggerierna är designade för folk som inte är kort. /.../ Det är ju där man känner sig lite i underläge var ju de fysiska aspekterna. Men man får ju lite lösa problemet eller gilla läget, så känner jag. /.../ Jag kan aldrig bli längre men jag kan bli starkare. Och där var det jättekorkade designer där jag jobbat, där var det inte meningen att man skulle vara kort. Från mitt eget perspektiv så jag skulle inte sagt nåt så högt upp. /.../ Att man varit fysiskt svagare har ju aldrig spelat någon roll i ett tekniskt yrke, men som sagt, får jag vara min egen chef, då kan jag ju bygga bort de svårigheterna.

Jag tolkar detta uttalande som att det finns inbyggda svårigheter i yrket. En intressant sak värd att notera är att Carolina vid upprepade tillfällen beskrev hur hon i framtiden kommer att försöka vara sin egen chef och att anpassa bryggeriet efter hennes egen kroppsliga kapacitet. Om hon hade fortsatt jobba som anställd någonstans hade hon antagligen inte velat fortsätta med bryggaryrket, för att det inte är anpassat efter hennes typ av kropp. Hon fortsätter:

Alltså jag ber ju om hjälp om det är något jag inte orkar, men det har jag inga problem med att göra. För jag är ju ganska kort också, så jag når ju inte alltid. Det är verkligen inte anpassat för korta. Men sen när man ska in och skrubba en tank så är det ju till min fördel. Men jag har inga problem med att be om hjälp om jag inte når liksom. Och ja, jag kan ju inte göra nånting åt det.

Här berättar Carolina om hur hon tar hjälp av andra kollegor när hon inte når någonting och lyfter samtidigt fram hur det i vissa fall kan vara en fördel att vara kortare byggd. Liksom ett par andra av mina informanter påpekar hon hur

det inte går att göra någonting åt saken, och under andra delar av intervjun hävdar hon också att ansvaret faktiskt ligger mycket på henne själv och att hon borde träna mer för att bli starkare. Bodil berättar vad hennes begränsningar fick för konsekvenser:

Nej, men jag försöker ju inte att fokusera på att jag är tjej när jag är på bryggeriet heller utan jag är ju där och brygger liksom och försöker göra samma jobb och gör det så vitt jag kan fysiskt. Det är lite tunga grejer. Jag var ju tvungen att sluta jobba ganska tidigt på det bryggeriet. Det var för tunga lyft hela tiden. Så det var tråkigt. Det kändes jäkligt segt, liksom, att man var tvungen att ge upp det då. Men det kan man ju liksom inte göra nånting åt heller.

Det blir tydligt i deras berättelser att bryggerierna är anpassade efter en viss kroppstyp (lång och stark i armarna). Mina informanter var medvetna om denna standard men tog på sig mycket ansvar att själva fixa situationen eller helt enkelt gilla läget. Det här tolkar jag utifrån Ahmeds teori om kroppars handlingsberedskap. Om kroppar och rum formas efter varandra och har en orientering kan vi belysa bryggarrummets maskulinitet, vilket i informanternas fall blir väldigt fysiskt tydligt i hur bryggerierna är utformade. De manliga kropparna behöver inte konfrontera sin maskulinitet, och denna avsaknad av konfrontation möjliggör en sömlös utbredning för de kroppar som håller måttet vilket är uppmätt efter en viss kroppsstorlek och styrka. Ahmed menar att "rum tar färg av de kroppar som bebor dem" (2011, 135) och det har mina informanter visat på både vad gäller rent praktiska detaljer, som exempelvis hur lång en måste vara för att nå upp till en viss maskin, men även andra inredningsdetaljer såsom lappar med budskap och tavlor, och faktiskt även de manliga kollegornas egna skäggiga och tatuerade kroppar.

Rummen i sig tar gestalt genom att vara anpassade efter och orienterade kring vissa kroppar mer än andra. På samma sätt som Ahmed menar att "vita kroppar är bekväma, eftersom de besitter rum som förlänger deras egna former" (2011, 138) menar jag att mina informanter på olika sätt uttrycker att de ofta känner sig mindre bekväma eftersom bryggarrummet inte förlänger deras former. Bryggarrummet har formats efter maskulina kroppar och vanor och det påverkar

till viss grad vad de icke-manliga bryggarna kan göra och inte göra. Samtidigt har ju mina informanter hittat sätt att arbeta runt dessa begränsningar, främst genom att tänka smartare och hitta på egna lösningar, och uppfattar det inte själva som ett stort vardagsproblem på jobbet, eller åtminstone ett problem som går att komma tillrätta med.

Förbrödring, "snubba loss", grabbighet - om kulturer på arbetsplatsen

Ja men den här attityden, och allt ska ju vara så coolt och jag vet inte... Det är inte anpassat för kvinnor. Attityden är väldigt manlig, och jag kände mig mer som en mjukare människa att liksom att jag behöver min lunch och sitta och vila, jag hade ett annat tänk än dem.

Här förklarar Amanda på vilket sätt en manlig attityd gjorde att hon vantrivdes på ett bryggeri hon arbetade på. Ett vanligt tema jag fann hos majoriteten av mina informanter handlar om hur de förhöll sig till en upplevd maskulin gemenskap som de inte till fullo var en del av. Det förekom ofta syrliga kommentarer om "grabbighet", "gubbighet" och "förbrödring", följt av himlande med ögon och sarkastiska kommentarer. Jag uppfattade även en del underliggande avundsjuka och vissa uttryckte en viss ensamhet. Flera av dem uttryckte att de tyckte det var väldigt skönt de få gånger de fick arbeta med en annan kvinna och att de önskade att det skulle komma in en kvinnlig kollega. Några uttryckte också drömmar om att endast arbeta med kvinnor, eller iallafall på ett bryggeri med många kvinnor och kvinnligt ledarskap. Jag kommer att ta avstamp i min analys av detta utifrån en holistisk teori om organisationskultur (Wahl et. al, 2011) för att sedan komma in på Ahmeds teori om blandade orienteringar och när något är både "här" och "någon annanstans".

Wahl et. al (2011, 121) beskriver hur (i likhet med flera av mina informanter) kvinnor på arbetsplatser dels känner sig välkomna och jämlika men samtidigt inte helt integrerade, och som att de deltar lite på avstånd. Det var något som flera av mina informanter uttryckte, till exempel Linda:

Okej, ni är killar. Som typ, älskar varandra. Ni gick i stort sett precis från anställd till bästisar. De umgås hela tiden nu. Vilket inte är ett problem, jag är glad att ni fick en vänskap ur det här, men det finns gånger då jag bara går in dit och håller tyst och liksom, bara gör min grej /.../ Jag känner typ, okej, ni har kul, men alltså... Jag är kvar här borta, och städar.

Linda säger det här med en ganska sarkastisk röst och hon uttrycker att hon känner sig trött på hela grejen. En intressant aspekt på arbetsplatsen som hon tar upp handlar om städrutiner. Flera gånger under intervjun, i samband med att hon berättar om den manliga gemenskapen, förklarar Linda hur ansvaret för städningen i bryggeriet oftast faller på henne. Hennes manliga kollegor är mer lata och får fokusera på de roligare arbetsuppgifterna som förknippas med högre prestige. När det är en typ av öl som ska bryggas som hennes chef inte tycker är särskilt rolig eller intressant så lämnar de den bryggningen till "tjejerna". Angående städningen säger hon att hon inte kan veta säkert att det är för att hon är kvinna eller om det är på grund av någonting annat, men hon har en känsla av att det kanske beror på att hon är kvinna. Hon upplever att det bara är hon som städar och får de tråkigaste uppgifterna. Hon säger att hon har funnit sin inre Askungen och att hon inte tror att alla kvinnor är bra på att städa, men att hon på sätt och vis önskar mer kvinnliga kollegor för att hon vill ha hjälp med städningen. Det verkar alltså finnas en bakomliggande tanke hos Linda att städningen i bryggeriet är en genuskodad arbetsuppgift. De få gångerna i veckan det kommer in en till kvinna i bryggeriet hjälper hon Linda med städningen, men väldigt sällan gör någon av de manliga kollegorna det. Hon säger att hon är nyfiken på att se vad som skulle hända om det kom in en annan kvinnlig bryggare på heltid, om även hon i sådana fall skulle få sköta städningen eller om det beror på något annat förutom genus.

Det är klart att det är en grabbig tillvaro, det märker man, där kunde det bli väldigt grabbigt. Men man kan ju inte förvänta sig att alla ska anpassa sig efter mig.

Carolina noterar här hur stämningen kan vara grabbig. Samtliga av mina informanter, förutom en som snarare kände av det i andra ölrelaterade

sammanhang förutom just i själva bryggerierna där hon arbetat, hade alltså under olika tillfällen och på olika arbetsplatser upplevt en gemenskap eller en stämning på arbetsplatsen som de beskrev som grabbig, gubbig, macho, eller broderlig. Cathrine upplevde miljön under arbetstimmarna som relativt genusneutral, men menade att det med kollegorna ändå ibland blev en maskulint kodad gemenskap, framför allt när det kom fotboll in i bilden:

Det är väldigt mycket som avhandlas i bärsen innan, litegrann under matchen och efteråt, den där förbrödringen, som jag som tjej aldrig är med på.

Detta tema relaterar jag även till Ahmeds teori om blandade orienteringar. Hennes teori utgår som tidigare nämnt ifrån vithet, men jag anser teorin vara applicerbar på genusförhållanden. Mina informanter beskriver sig själva som del av en maskulin värld, de känner sig på vissa sätt hemma i den maskulint kodade atmosfären, på bryggeriet och i andra ölsammanhang. De är delvis hemma i det och känner sig bekväma i det, även om de själva inte besitter maskuliniteten på samma vis som sina manliga kollegor. Med Ahmeds resonemang går det att visa att *de inte är orienterade på samma sätt och därför inte känner sig helt hemma*. Flera av dem beskriver hur de känner sig hemma i en mansdominerad värld, ofta grundat ur en vana för att de tidigare ofta arbetat som i princip ensam kvinna på arbetsplatser. Men de uttrycker också ett slags utanförskap.

Maskuliniteten finns alltså, i likhet med hur Ahmed beskriver att vitheten alltid funnits omkring henne, närvarande och omringande i informanternas världar. Men de har även på liknande sätt pekat på detta ett "annanstans" (Ahmed 2011, 161), det där som är maskulint, där de inte helt och hållet känner sig hemma. Oftast har det varit gällande sociala situationer och en maskulin gemenskap som ovanstående citat pekar på. Andra gånger har det haft att göra med specifika objekt på arbetsplatsen, vilka skapar den här punkten mellan det välbekanta (Ahmed 2011, 164) (deras egen plats och roll i bryggeriet) och det som skaver (symboler, jargonger och tecken på en maskulin orientering de inte känner sig delaktiga i). Bland annat beskriver två av mina informanter hur deras manliga kollegor satt upp olika lappar i bryggeriet med obscena ord som anspelat på

könsorgan. En annan berättar om en tavla på väggen i personalrummet föreställandes en sexig kvinnlig kändis som känts obekvämt för henne att titta på. Dessa symboler har fungerat som något som pekat mot ett "annanstans", något som inte varit bekvämt och som olikgjort deras egen orientering.

Udda fåglar, skägg, tatueringar och kroppslighet

Informanterna upplevde själva att de kroppsliga aspekterna av yrket inte var särskilt problematiska eller jobbiga. Ändå kom kroppsliga teman upp ganska mycket under andra delar av vårt samtal. Samtliga mina informanter tog vid ett eller flera tillfällen upp skägg som ett tydligt genusrelaterat signalement hos bryggare. Linda svarar på min fråga om på vilket sätt hon tänker att maskulinitet och kroppsliga attribut hänger ihop:

Ja alltså de har båda skägg, de har båda tatueringar, de älskade båda hembränt. De var värsta bästisar och typ "snubbar loss".

Även Cathrine beskrev hur skägg och tatueringar var något som först hjälpte de manliga bryggarna att sticka ut och få uppmärksamhet, men att det nu snarare är tvärtom, att de ser homogena ut. Vidare beskrivs hur en bryggare hade tuppkam, och när han rakade av sig den var det ingen som kände igen honom längre. Men hon själv syns för att hon ses som kvinna. Hon har varken skägg eller tatueringar, däremot har hon långt hår och en "kvinnokropp" vilket får henne att sticka ut, hon beskriver sig själv som en "udda fågel". Emellanåt har det varit till hennes fördel genom att hon har nischat sig och fått mer uppmärksamhet som kvinna, men ibland har hon till och med upplevt att bli stoppad på grund av sin kvinnliga kropp då hon i ett arbetssammanhang blev förpassad till en buss där bara bryggarnas fruar fick sitta och hon fick först inget tillträde till bussen som bryggarna skulle åka i.

"Erfarenheten av negering, av att bli stoppad eller känna sig malplacerad eller obekvämt stannar inte där. När det läggs märke till vissa kroppars ankomst, när en ankomst är anmärkningsvärd, skapar det desorientering vad gäller sakernas ordning." (Ahmed 2011, 144-145). Cathrine beskriver hur det var att bli stoppad och malplacerad, hur hon vid flera tillfällen gjorts osynlig i ölsammanhang. Hon

berättar hur folk pratat med hennes manliga sambo istället för henne själv trots att hon är långt mer kunnig inom området, hur hon stoppades från att kliva på bussen, och att hennes ankomst till olika platser skapat upprördhet till stor del på grund av att hon är kvinna. Hon blir själv förvånad och positivt överraskad när hon stöter på kvinnliga bryggare men hon medger också att hon själv kan tänka stereotyp kring dessa och ibland omedvetet förutsätter att de inte kan lika mycket som sina manliga kollegor.

Att synas och att inte synas

Att vid vissa tillfällen bli stoppad och synlig och emellanåt istället uppleva sig osynliggjord är något som några av mina informanter har reflekterat kring. Flera av dem har funderat kring vilka fördelar och nackdelar de har fått genom att vara kvinnliga bryggare. Cathrine hänvisar till sig själv flera gånger som en udda fågel i branschen på grund av att hon är tjej, men att det ofta kan vara något som fungerar till hennes fördel eftersom hon syns mer och får mer uppmärksamhet automatiskt som kvinna. Hon beskriver hur hon tidvis känt sig osynlig, bland annat under intervjuer där det varit mer fokus på hennes manliga kollegor. Det har hänt att folk antagit att hon inte har kunnat något och istället vänt sig till männen i hennes närhet för att få svar på frågor när hon egentligen var långt mer kunniga än dem. Sedan berättar hon att hon samtidigt känner sig förfördelad på flera sätt, att hon insett att hon kanske aldrig skulle ha blivit behandlad på vissa positiva sätt och fått så mycket fördelar om hon inte varit kvinna.

Det här kopplar jag till Youngs teori om kulturell dominans (2011[1990], 58-59). Den där dubbelheten finns i hur framförallt Cathrine har beskrivit sina upplevelser: att hon både har blivit mer synlig och gjorts osynlig i olika sammanhang. Hon vet hur det känns att vara osynlig genom att bli ignorerad samtidigt som hon har upplevt känslan av att bli utsatt för stereotyper om vad kvinnor kan och inte kan göra. Hon har blivit sedd för att hon är en udda fågel, för att hon sticker ut som kvinna, med både positiva fördelar och ibland negativa

konsekvenser, och hon har även gjorts osynlig av andra människor i ölbranschen för att hon är kvinna.

Carolina berättar om hur hon antas och förväntas använda det faktum att hon är kvinna till sin fördel i karriären. Hon uttrycker dock en väldigt stor obekvämhets med detta, för hon vill inte särskilja sig och hon känner inte en särskilt stor koppling till andra kvinnor heller - den identiteten är inte så viktig för henne. Även detta samklingar med Youngs syn på dominanta grupperas övertag (2011[1990], 58-59). Flera i hennes omgivning tycker att hon ska anspela på sin kvinnlighet, men hon känner sig definierad utifrån och är inte bekväm med det eftersom det inte är något hon valt själv. Om hon fick välja skulle hon inte göra någon särskilning mellan kön och bara bli behandlad och sedd som en jämlik istället.

Homosocialitet

Flera av mina informanter tycktes på åtskilliga sätt koppla genus till socialt umgänge. Det mest påtagliga exemplet var kanske när Linda berättade om en annan kvinnlig bryggare som jobbade några gånger i veckan och att det är skönt att få hennes sällskap:

Jag: Menade du att det är skönt att få mer sällskap generellt eller att det är för att det är en annan kvinna?"

Linda: Det var skönt med en annan kvinnlig bryggare, på det sättet att... Du vet, vi har båda våra dagar med humörsvängningar och kan prata mycket mer med varandra då... Jag kan ju inte bara gå till någon av killarna och säga "Jag har mens så bara fuck off idag, stör mig inte".

Linda berättar även att det är skönt när den andra kvinnliga bryggaren kommer in eftersom det blir en annan stämning då. Faktum är att samtliga mina informanter vid något tillfälle har beskrivit det som väldigt positivt när de fått möjligheten att brygga eller på olika sätt jobba med andra kvinnor. Detta stämmer väl in på Lipman-Blumens syn på homosocialitet (1976, 16), alltså

sökandet efter och preferensen för samkönat umgänge. Som kontrast till detta har de flesta också berättat hur de upplever den manliga gemenskapen på arbetsplatsen. Grabbighet, sexistiska skämt, ”sexiga” tavlor, lappar med obscena ord, skägg, förbrödring, att ”snubba loss”, och en allmänt maskulin jargong var saker som de anmärkte på och inte kände sig delaktiga i. Den allmänna uppfattningen verkade vara att det ofta blev bättre stämning med kvinnor istället och det fanns önskemål på fler kvinnliga kollegor. Amanda förklarar:

Ölbranschen är ju väldigt mycket män, väldigt mycket skäggiga män. Men de här männen som jag jobbar med, de är ju vana vid att jobba med kvinnor. Just det att de inte anpassar sig. /.../ Allt det här med könsorden, och kasta saker omkring sig, och sånt har jag inte upplevt någonannanstans förutom nån enstaka gång när det lyst igenom, där jag kanske dykt upp på fel ställe vid fel tidpunkt. Men när jag har varit med, så har de anpassat samtalen, så normala vuxna samtal och inte massa könsgrejer. /.../ Det var mycket macho liksom.

Det här med anpassning är ett intressant tema som flera av mina informanter tagit upp. Som tidigare nämnt så menade Carolina att det är en väldigt grabbig stämning men att hon inte förväntar sig att killarna ska anpassa sig efter henne, medan Amanda snarare verkar tycka att anpassning är bra. Båda verkade tro att det finns en viss manlig gemenskap som sedan mer eller mindre tämjs eller anpassas när det är en eller flera kvinnor med i sammanhanget - alltså väldigt tydligt genuskodade beteenden och sociala spelregler.

Samtidigt berättar flera informanter om gånger då männen inte anpassat sig. Bodil nämner en kollega som kört över hennes åsikter på ett arrogant sätt som hon uppfattade som genusrelaterat (“gubbigt”). Amanda berättar om en ölklubb där kvinnor överhuvudtaget inte fick vara med. Hon säger att hon aldrig hade tänkt på ölvärlden är könssegregerad förrän hon hade ansökt om medlemskap men blev nekad på grund av sitt kön.

Av dessa resonemang går det att dra slutsatserna att det på flera sätt var en homosocial stämning på arbetsplatserna, både mellan män och mellan kvinnor, och att det fanns en medvetenhet hos mina informanter att genus spelar roll i den sociala dynamiken på arbetsplatsen.

Egna förklaringar till en mansdominerad ölbransch

Ett annat sätt för mig att få en bild av deras uppfattning av genus och bryggning har varit att fråga dem varför de själva tror att bryggarbranschen är mansdominerad. Samtliga som jag frågade detta tror att det har med det fysiska att göra. Vissa trodde att yrket faktiskt är för fysiskt krävande för många kvinnor, även om de själva beskrivit sig som kortare och svagare än sina kollegor men ändå är värdefulla medarbetare. Andra informanter kompletterade svaret med att tillägga att det förmodligen är så att kvinnor bara tror att de är för svaga för att det finns en vedertagen uppfattning om det, och därför försöker de inte ens.

En ytterligare förklaring hade med attityder att göra. Några nämnde att de tror att det historiskt sett och än idag är så att öl-drickande ses som en manlig företeelse eller en "grabbig dryck" som inte har varit något för kvinnor, och att ölkulturen förknippas med maskulinitet trots att kvinnor druckit öl i alla tider.

Två av mina informanter tog upp något som refererades till som en "nördfaktor". Carolina förklarar:

.../ öl är en innördande verksamhet, jag drar inte alla över en kam men jag tror det är övervägande män som ORKAR gå in i så otroligt mycket detaljer och nörda in sig i alla delar .../ har man det där drivet att nörda ner sig så är det ett väldigt intressant område. Jag vet inte varför det är så, det kanske är från långt tillbaka att kvinnor inte ska hålla på och engagera sig i såna frågor och då har man lite lagt om sitt beteendemönster.

Carolina tillägger att hon inte vet varför det är så att det mest är män som "orkar hålla på", men att det kanske är för att kvinnor sedan långt tillbaka har fått veta att de inte ska engagera sig i sådan "nördverksamhet" och därför lagt om sitt beteendemönster.

Amanda förklarar hur hon tror att det är genusrelaterat hur man brygger öl. Hon beskriver ett överdrivet fokus på mätningar, detaljer och utrustning som mest bara manliga bryggare håller på med, en sorts pillighet. Hon kallar det för

“krusiduller”, det vill säga extra tillbehör som egentligen inte behövs för bryggningen men som de sysslar med som en manlig gemenskap. Denna pillighet och krusidullerna anser jag samklinga med detaljnörderiet som Carolina beskrev, och det var intressant att Carolina även tillade att det kanske mest bara är männen som *orkar* hålla på med sånt detaljarbete (en intressant parallell här är att pillighet och detaljarbete verkar vara något som ofta snarare är kvinnligt kodat). Jag tyckte mig kunna urskilja ett underliggande antagande i argumentet att kvinnor av någon anledning har annat att oroa sig för, vilket indikerar att de har mindre tid och energi att lägga på detaljer och att djupdyka och bli “nördiga”. Amandas förklaring om krusiduller återkopplade jag till temat om homosocial gemenskap, hon antog att den här nördfaktorn var någonting grabbigt som de hade gemensamt, medan hon själv förklarade att hon brygger mycket mer på intuition. Hon beskrev även vid ett tillfälle hur hon en gång på fritiden hade bryggt med enbart kvinnor och uppskattat det för att det hade varit en rolig stämning och mer fritt. Amanda tycker att brygging ska vara mer fritt och kreativt, inte så krusidulligt som många av de manliga bryggarna gör det.

Kvarlevor från hur ölbrygging historiskt har sett ut var också en förklaring som flera av dem trodde var relevanta för hur det ser ut idag. Några nämnde att brygging blev ett fabriksjobb när männen var ute och jobbade och kvinnorna inte alls i samma utsträckning, och att det därför var en naturlig följd av denna könsarbetsdelning att branschen än idag är mansdominerad.

Samtliga av mina informanter hade alltså redan innan reflekterat över branschens ojämna könsfördelning, detta märktes genom hur snabba de var på att dela med sig av sina funderingar och hur bitvis insiktsfullt de gick igenom olika omständigheter. Värt att notera är att ingen av dem på allvar kritiserade bilden av brygging som för tung för kvinnor att syssla med, trots att de allihop själva ansåg att de själva var i fysiskt underläge i jämförelse med sina manliga kollegor. Ändå såg de sig själva som värdefulla medarbetare på bryggerierna eller som fullt kapabla till att starta eget bryggeri.

Att göra motstånd och strategier för att tackla genusproblematik

Mina informanter hade alla olika strategier för att hålla huvudet ovan vattenytan i branschen. En intressant paradox hos mina informanter var att samtliga å ena sidan inte upplevde genusfrågor som ett jättestort problem, men att de samtidigt hade mer eller mindre medvetna strategier för att undvika problem och inte fastna i ett nedvärderande av kvinnor.

Den kanske mest unika argumentationen på denna front kom från Carolina. Hon resonerar:

Det är klart, om man tittar på alla detaljer så är det ju klart att det finns någon form av kvinnodiskriminering på alla håll och kanter, men jag tycker inte att det har, det har inte berört mig någonstans. Jag tror också att det är för att jag inte låter det beröra mig. /.../ Jag kanske är väldigt naiv /.../ det har inte jag ens reflekterat över, och alltså jag gör inte den särskilnaden för jag tycker väl att jag är värd att vara där, jag själv gör mig inte särskilt kvinnlig eller försöker markera att det är skillnad, jag är där i min yrkesroll precis som de är. Jag tror att om man har den inställningen så BLIR det inte så stor skillnad i den relationen heller. Jag är van vid att umgås mycket med män ända från min skoltid och om inte JAG gör så stor skillnad och gör en stor grej av att jag är en minoritet, så gör inte de andra det heller. /.../ jag tror skevheten består för min del alltid i att det är en obalans i antal, det har alltid varit en minoritet /.../ så har jag också agerat så, att det här är bara ett val bland alla andra, och jag struntar i att det är mansdominerad bransch och i och med att jag själv har haft den inställningen så har jag känt att den här obalansen i antal har inte spelat så stor roll, så att det är snarare så. Jag försöker se tillbaka och har jag gått med skygglappar, har jag varit förfördelad nångång, har jag varit väldigt diskriminerad, känner jag att folk inte tyckt att jag egentligen klarat av saker, så har jag nästan aldrig känt det, och det kan vara att jag inte ser det, eller att det de facto inte har blivit så, jag har klivit in och sagt jamen nu gör jag det här precis som du gör.

Carolina beskriver här hur hon är väldigt medveten om att det förekommer diskriminering av kvinnor, men hennes strategi har varit att själv inte ge

genusfrågor så stor uppmärksamhet. Hon anser att så länge hon ser sig själv som jämlik och agerar som om hon är det, så klarar hon sig utan problem.

På samma sätt som mina informanter hade olika strategier för att klara sig i en mansdominerad omgivning beskriver Martin & Barnard (2013) hur kvinnliga ingenjörer i Sydafrika hanterar sin position som kvinnor och hur de möter motgångar och problem. Vissa av dem använder sin femininitet som en positiv fördel i yrket, andra motsäger sig femininiteten och vill inte kopplas till den (som Carolina).

En annan strategi som Linda berättar handlar om en överkompensation. Hon berättar:

Det kanske är därför jag pressar mig själv för hårt, för jag tänker att vad du än kan göra så kan jag göra det ännu bättre. Det har folk sagt till mig när jag var en liten flicka.

Det här samklingar med det Lewis & Simpson (2010) säger om kvinnors synlighet i mansdominerade fält. "It also requires women to compensate for their femaleness by being exceptionally competent at their work and encourages the self-imposed development and enactment of excessive work demands." (Lewis & Simpson 2010, 176).

Avslutande diskussion

Jag har med denna uppsats strävat efter att ta reda på hur kvinnliga bryggare reflekterar över sin position som kvinnor i en mansdominerad bransch och hur genus görs i bryggaryrket.

Under arbetets gång har jag funnit att dessa kvinnliga bryggares reflektioner har visat en viss dualism i hur de pratar om genusrelaterade frågor. Visserligen har de tydligt framhållit att deras kvinnlighet inte är ett problem för dem i deras yrkesvärld, samtidigt som de har delat med sig olika insikter och funderingar som indikerar att genus spelar roll, ibland en väldigt stor roll, i olika

yrkesrelaterade sammanhang. De har förklarat och resonerat kring genusproblematik på arbetsplatsen och visat att genus märks och spelar roll på olika sätt i bryggvärlden. Jag har tittat på hur de reflekterar över sig själva som kvinnor i en mansdominerad bransch, och funnit olika intressanta strategier, medvetna eller ej, som de använder för att för att klara sig som kvinna i branschen. Det har bland annat rört sig om att medvetet ha skyggappar på, att alltid hävda jämlikhet och förvänta sig samma behandling tillbaka, eller att jobba extra hårt för att bevisa sin kompetens. De har visat på motstånd mot en upplevd, ibland förgivettagen negativ bild av kvinnor.

Jag har visat hur kroppslighet och fenomenologiska orienteringar manifesterar sig i ett ölbryggarsammanhang. Det har handlat om rent praktiska saker som hur bryggerierna är utformade och hur mina informanter, vars kroppar ofta inte passar in på ett bra sätt i bryggerierna, hittar på olika smarta lösningar för att komma runt det problemet. Ibland har orienteringar manifesterats på ett mer symboliskt sätt via konkreta föremål, som exempelvis lappar med könsord eller semipornografiska tavlor.

Vidare har jag undersökt hur den sociala stämningen på jobbet i olika avseenden har varit genuskodad, och på vilka sätt homosocialitet beträffande genus har tagit sig uttryck i bryggerierna. Resultatet kan förklaras som en upplevd maskulin gemenskap som mina informanter inte känt sig delaktiga i, och en visad önskan om fler kvinnliga kollegor att vända sig till.

Undersökningen visar hur Youngs teori om kulturell dominans går att koppla till upplevelser av dubbelheten i att både synas extra mycket som kvinnlig ölbryggare men samtidigt osynliggöras i vissa sammanhang. Jag har även demonstrerat hur kroppen och kroppsliga kännetecken spelar roll. Mina informanter pratar ofta om skägg, att det är ett tydligt signalement för bryggare som både fungerar som en genusmarkering och en stil. Samtidigt råder det inget tvivel om att det är deras egna kroppar som gör dem annorlunda, de sticker ut för att de har kroppar som läses som kvinnliga.

På ett akademiskt plan är det min förhoppning att detta i princip outforskade område har belysts ur en ny vinkel och att jag har gett en liten inblick i hur det kan se ut i bryggaryrket. På ett mer allmänt plan hoppas jag att det kan komma till nytta för personer inom bryggarbranschen som är intresserade av genusfrågor eller bara i allmänhet om kulturer på arbetsplatsen och hur minoriteten kvinnor ser på sin position som bryggare.

En rad nya intresseområden och frågeställningar har dykt upp under arbetets gång, vilka skulle vara värda att ta med sig till framtida forskning. Exempelvis vore en djupdykning i svensk bryggarhistoria intressant, vad hände i en svensk kontext för att bryggarbranschen skulle bli så mansdominerad? Hur reflekterar bryggare av andra genus än kvinnligt över genusrelaterade frågeställningar på sin arbetsplats? Jag hade gärna velat titta mer på kroppsliga rörelser och beboning av olika rum utifrån ett kroppsfenomenologiskt perspektiv. Om kvinnor använder sina kroppar på ett visst genusrelaterat sätt (jag tänker här främst på Youngs fenomenologiska teorier om feminina kroppars beteende, rörlighet och rumslighet), hur blir det då i ett yrke som brygging, som är så tydligt fysiskt och kroppsligt konkret? Ytterligare en intressant frågeställning vore hur inställningen är till icke-manliga bryggare i branschen och vad (och på vilket sätt) det görs för att välkomna en större mångfald. Sist men inte minst vore det intressant att fundera vidare på vad skägget spelar för roll och vad ansiktsbehåring har med saken att göra.

Käll- och litteraturförteckning

Bilder

Titelsidans bild är hämtad från <http://www.freeimages.com/photo/beer-mug-1491822> (hämtad 2016-01-15).

Böcker och artiklar

Ahmed, Sara (2011). *Vithetens hegemoni*. Hågersten: Tankekraft

Bennett, Judith M. (1996). *Ale, beer, and brewsters in England: women's work in a changing world, 1300-1600*. New York: Oxford University Press

Butler, Judith (1999). *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. [New ed.] New York: Routledge

Goldammer, Ted (2008). *The Brewer's Handbook: A Complete Book to Brewing Beer*. Apex Publishers

Haraway, Donna Jeanne (1988). Situated knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist studies*. 14(1988):3, s. 575-599

Helmfrid, Sigrun (2010). Thirsty Men and Thrifty Women: Gender, Power and Agency in the Rural Beer Trade in Burkina Faso. *Beer in Africa* p. 195 Berlin: LIT Verlag SwePub, EBSCOhost (hämtad 2015-10-30)

Jansson, Maria, Wendt, Maria & Åse, Cecilia (2008). Memory work reconsidered. *Nora (Online)*. 2008(16):4, s. 228-240

Kumlin, Johanna (2007). *Disentangling sex segregation: studies on the roots and routes of labour market sex segregation*. Diss. (sammanfattning) Stockholm: Stockholms universitet, 2007

Lewis, Patricia & Simpson, Ruth (red.) (2010). *Revealing and concealing gender: issues of visibility in organizations*. New York: Palgrave Macmillan

Lipman-Blumen, Jean (1976). Toward a Homosocial Theory of Sex Roles: An Explanation of the Sex Segregation of Social Institutions. *Signs* 1 (3). University of Chicago Press: 15–31

Martin, Phiona & Barnard, Antoni (2013). The experience of women in male-dominated occupations: A constructivist grounded theory inquiry. *SA Journal of Industrial Psychology/SA Tydskrif vir Bedryfsielkunde*, 39(2), Art. #1099, 12 pages. [http:// dx.doi.org/10.4102/sajip.v39i2.1099](http://dx.doi.org/10.4102/sajip.v39i2.1099)

Mendelson, Sara Heller & Crawford, Patricia (1998). *Women in early modern England: 1550-1720*. Oxford: Clarendon Press

Mohanty, Chandra Talpade (1984). Under Western eyes: feminist scholarship and colonial discourses. *Boundary 2 (Print)*. 12/13(1984):3/1, s. 333-358

Reskin, Barbara F. & Hartmann, Heidi I. (red.) (1986). *Women's work, men's work: sex segregation on the job*. Washington, D.C.: National Academy Press

Safta, Gabriela (2013). Beer television advertising - a world of men. Gender stereotypes. *Revista De Stiinte Politice*, 37/38, p. 398, Supplemental Index, EBSCOhost (hämtad 2015-12-19)

Spelman, Elizabeth V. (1990). *Inessential woman: problems of exclusion in feminist thought*. London: Women's Press

Spitz, Janet (2010). CEO Gender and the Malt Brewing Industry: Return of the Beer Witch, Ale-Wife, and Brewster. *Forum For Social Economics*, 39, 1, pp. 33-42, EconLit, EBSCOhost (hämtad 2015-10-15)

Tjora, Aksel (2012). Från nyfikenhet till systematisk kunskap: kvalitativ forskning i praktiken. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Wahl, Anna, Holgersson, Charlotte, Höök, Pia & Linghag, Sophie (2011). *Det ordnar sig: teorier om organisation och kön*. Lund: Studentlitteratur.

Wenner, Lawrence A. & Jackson, Steven J. (red.) (2009). *Sport, beer, and gender: promotional culture and contemporary social life*. New York: Peter Lang

Young, Iris Marion (2011[1990]). *Justice and the politics of difference: with a new foreword by Danielle Allen*. Paperback reissue Princeton, N.J.: Princeton University Press

Internetkällor

Euromonitor International (2015). *Beer in Sweden – Category Briefing*. Passport Database

Intervjuer

Namn: Amanda

Intervjulängd: 57min

Datum: 2015-11-24

Namn: Bodil

Intervjulängd: 44min

Datum: 2015-12-09

Namn: Carolina

Intervjulängd: 51min

Datum: 2015-12-02

Namn: Cathrine

Intervjulängd: 1h18min

Datum: 2015-11-18

Namn: Linda

Intervjulängd: 1h23min

Datum: 2015-12-01

Intervjuerna finns förvarade hos författaren.

Bilaga 1 - Intervjuguide

- Berätta om syftet med studien och hur den kommer genomföras
- Berätta om mig själv och min bakgrund samt nuvarande koppling till dryckesbranschen
- Informera om rätten att avbryta när som helst utan motivering
- Informera återigen om anonymitet

- *Du får gärna börja med att berätta lite allmänt om dig själv!*
- *Hur hamnade du i bryggerbranschen?*
- *Berätta om en typisk dag på jobbet!*
- *Har du någonsin känt att någon aspekt av ditt arbete haft med genus att göra?
Om ja, på vilket sätt?*
- *Märker du av att bryggerbranschen är mansdominerad på något sätt? Om ja,
hur då?*
- *(Om ja) Varför tror du att bryggerbranschen är mansdominerad?*
- *Hur ser du på hur det är att vara kvinna i den här branschen?*
- *Hur ser du på det tunga fysiska arbete som bryggning ofta innebär?*

- Ge tillfälle för tillägg om det är några ytterligare funderingar som dykt upp under tiden